

SAŽETAK IZVEŠTAJA

Otvoreni dan Ujedinjenih nacija

o ženama, miru i bezbednosti 2018

Fokus na političkom učešću žena na Kosovu

Mart 2018, Priština

Sažetak izveštaja

Globalni otvoreni dan UN-a o ženama, miru i bezbednosti

Fokus na političkom učešću žena na Kosovu

Autorska prava © UNMIK, mart 2018, Priština

POZADINA

Dana 5. marta 2011, Privremena uprava Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK) i UN Women (UN Žene) organizovali su osmi Globalni dan Ujedinjenih nacija o ženama, miru i bezbednosti na Kosovu, sa fokusom na političko učešće žena. Globalni otvoreni dan je pokrenut od strane Ujedinjenih nacija 2010. godine, u cilju razmatranja sprovođenja Rezolucije 1325 Saveta bezbednosti UN – Žene, mir i bezbednost. Danas se Globalni otvoreni dani organizuju širom sveta i ženama pružaju mogućnost da govore o svojim iskustvima, izazovima, doprinosu i nastojanjima da se unaprede mir i bezbednost.

Usvojena 2000. godine, Rezolucija 1325 Saveta bezbednosti UN potvrđuje da je jednak pristup i puno učešće žena u strukturama vlasti od suštinske važnosti za održavanje i unapređivanje mira i bezbednosti. U pogledu političkog učešća žena i njihove zastupljenosti u kosovskim institucijama, bilo je i poboljšanja i pogoršanja nakon opštih i lokalnih izbora na Kosovu 2017. godine. Iako je kvota od 30 procenata propisana izbornim zakonima ostvarena i na jednim i na drugim izborima, uslov ravnopravnog učešća muškaraca i žena koji je propisan Zakonom o rodnoj jednakosti nije ispunjen.

Zastupljenost žena na rukovodećim mestima na centralnom nivou je takođe bila ograničena, a u rukovodstvima glavnih političkih stranaka se i dalje nalaze samo muškarci. U novoj vladi, sa 21 ministrom, žene se nalaze na čelu samo dva ministarstva. Primetna su pozitivna dešavanja, uključujući činjenicu da žene čine dva od pet zamenika predsednika Skupštine Kosova i da sedam od 14 skupštinskih odbora predvode žene. Na lokalnom nivou, od ukupno 204 kandidata koji su se nadmetali za mesta gradonačelnika bilo je samo osam žena. Došlo je do blagog povećanja u zastupljenosti žena u skupštinama opština, od 34.10% (339 žena) u 2013. do 35.52% u 2017. (356 žena).

Prepreke za delotvorno učešće žena i dalje postoje, uključujući nedostatak suštinske podrške političkih stranaka i naročito rukovodstava stranaka za žene kandidate i njihove kampanje. Nisko učešće žena u politici je takođe povezano sa postupcima izbora i imenovanja unutar političkih stranaka što utiče na njihov položaj kao kandidata i donosioca odluka. Duboko ukorenjena patrijarhalna načela takođe iziskuju veće napore kako bi se izgradila snažnija politička volja za političko učešće žena.

Ovogodišnji događaj Globalnog otvorenog dana je imao za cilj da se podigne svest o tekućim izazovima i preprekama za političko učešće žena i formulišu preporuke za budućnost kako bi bile podržane potencijalne izmene u politici i/ili zakonodavstvu. Događaj je okupio više od 150 žena političkih liderki sa centralnog i lokalnog nivoa, vladine zvaničnike, predstavnike međunarodne zajednice, civilnog društva i akademskog sveta, ženske organizacije i omladinske aktiviste.

OTVARANJE SESIJE

Tokom svog uvodnog obraćanja, **Specijalni predstavnik Generalnog sekretara i šef UNMIK-a, Zahir Tanin**, govorio je o nedovoljnom osnaživanju žena u politici. Naglasio je da, premda, Kosovo jeste ostvarilo pozitivan napredak u brojnim oblastima, iskustvo sa nedavnih izbora pokazuje da delotvorno učešće žena u politici ne mora nužno da dovede do delotvornog učešća u donošenju odluka, naročito u odsustvu žena kao zamenica Premijera ili Gradonačelnika na Kosovu i činjenice da žene čine

samo dva od 21 ministra i pet od 72 zamenika ministara. Istakao je centralni značaj ženskog političkog učešća za unapređenje rodne pravde i pozvao na veću političku posvećenost u borbi protiv duboko ukorenjenih patrijarhalnih načela i obezbeđivanje da politička klima bude oslobođena negativnih rodno zasnovanih stereotipa i nasilja.

Potpredsednik Skupštine Kosova, g. Davit Haljiti, istakao je tokom svog izlaganja da su za razliku od prethodnih, na izborima u 2017. godini, skoro sve žene kandidatkinje bile izabrane bez potrebe za kvotom, isključivo na osnovu njihovih ljudskih i profesionalnih zasluga. G. Haljiti je istakao da Kosovo ima prilično obiman zakonski okvir i mehanizme za rodnu ravnopravnost i političko učešće, a pomenuo je i brojne zakone koje je usvojila Skupština, koji obezbeđuju jednak status i mere za zaštitu ženskih prava. Naglasio je značaj daljeg osnaživanja žena na osnovu, njihove važne uloge u društvu i potrebe za njihovim povećanim angažovanjem na razvoju Kosova.

Direktorka Agencije UN Women na Kosovu, gđa Fljora Macula govorila je o suštinskoj vezi između političkog učešća žena i pravednijeg društva. Istakla je da mir i održivi razvoj nisu mogući bez ravnopravnog učešća i punog uključenja žena u svim fazama razvoja. Gđa Macula je istakla neophodnost demokratizacije političkih stranaka kao ključnog faktora za uključivanje žena u donošenje odluka. Takođe je naglasila važnost povećanog angažovanja sa muškarcima i dečacima i pozvala žene koje se već nalaze na pozicijama moći da rade na

stvaranju uslova kako bi osnažile druge žene i devojke.

Uvodni govori su postavili temelj za tri tematske sednice na kojima su vođene panel diskusije, nakon čega su usledila pitanja učesnika. Svaka sednica je predstavljala priliku da se istaknu iskustva žena kandidatkinja, uključujući i postignuta ostvarenja i stalne prepreke sa kojima se žene i dalje suočavaju u postizanju većeg pariteta u organima u kojima se donose odluke na svim nivoima na Kosovu.

SESIJA 1

Predstavljanje iskustava žena sa opštih i lokalnih izbora 2017. na Kosovu

Ova sednica je omogućila interaktivni razgovor sa ženama kandidatkinjama na opštim i lokalnim izborima u 2017. godini. Govornici su prvo naglasili a zatim razgovarali o dostignućima i izazovima u pogledu političkog učešća žena na Kosovu.

Moderator: Gđa Fljora Macula, direktorka UN Women na Kosovu

Govornici:

- Gđa Aida Drguti, potpredsednica Skupštine Kosova (Samoopredeljenje)
- Gđa. Valjdete Idrizi, kandidatkinja za gradonačelnicu Južne Mitrovice (PDK)
- Gđa Mimoza Kusari-Lilija, bivša gradonačelnica opštine Đakovica (Alternativa)
- Gđa Emilija Redžepi, predsednica Nove demokratske stranke Kosova i bivša zamenica gradonačelnika Skupštine opštine Prizren i bivša zamenica ministra za ekonomski razvoj i energetiku

Govoreći o svom putu u politici, **gđa Aida Drguti** je opisala svoja dostignuća kao direktan rezultat njenog rada i bliskog kontakta sa biračkim telom tokom svih ovih godina. Navela je da je uspela da utrostruči njene rezultate na opštim izborima održanim 2017. godine, ne zbog toga što je dobila veću medijsku pokrivenost, već zbog toga što je bila dobro poznata i poštovana od strane glasača. Gđa Drguti je navela da je potrebno da se žene politički angažuju tokom dužeg vremenskog razdoblja kroz povećan aktivizam žena unutar stranaka, umesto da žene ulaze u politiku isključivo prilikom njihovog kandidovanja.

Po rečima **gđe Mimoze Kusari-Ljilje**, da bi uspele u politici, od žena se očekuje da rade više od njihovih muških saradnika i da se stalno dokazuju. Govoreći o svom prošlom iskustvu kao gradonačelnice, istakla je da je aktivno pokušavala da stvori mehanizme podrške za osnaživanje žena i pogotovo devojaka, uključujući uvođenje rodno zasnovanog budžetiranja u njenoj opštini. **Gđa Emilija Redžepi** je takođe govorila o dvostrukom teretu sa kojim se žene u politici svakodnevno suočavaju dok nastoje da uspostave ravnotežu njihovih profesionalnih i privatnih života. Pripisala je njen uspeh u politici mnogim godinama koje je provela kao deo civilnog društva, blisko saradujući sa ljudima i suočavajući se sa njihovim svakodnevним izazovima.

Sa druge strane, **Gđa Valjdete Idrizi** je govorila o tome kako je jačala dok se je suočavala sa izazovima na koje je nailazila u toku kandidature za gradonačelnicu Južne Mitrovice i kako je morala da se bori protiv opšteg uverenja da žena ne može da bude gradonačelnik jer nije dovoljno "čvrsta". Navela je da je često bila frustrirana kada bi se na visokim sastancima ljudi obraćali samo muškarcima oko nje, ali da je kasnije shvatila da se to događa ne zbog toga što ne žele da vide ženu na vlasti, već jer jednostavno nisu naviknuti na to. Kada je to shvatila, kako je istakla, to ju je motivisalo da nastavi sa svojim radom i da nastavi da zagovara političko učešće žena.

Svi panelisti su bili saglasni da se žene koje odluče da krenu putem politike suočavaju sa većim očekivanjima i duplim standardima, počev od prevazilaženja pritiska koji dolazi od porodice, patrijarhalnih vrednosti i svakodnevnog izazova dokazivanja biračkom telu da zaslužuju da budu tu, i to ne zbog kvote, već zahvaljujući istinskom profesionalizmu, viziji i kapacitetu. Panelisti su naglasili potrebu za jačanjem međusektorske saradnje sa udruženjima poslovnih žena, civilnim društvom i strukturama u kojima se donose odluke na centralnom i lokalnom nivou, kako bi se uspostavili mehanizmi podrške za osnaživanje žena i devojaka.

SESIJA 2

Rešavanje pitanja strukturalnih prepreka za političko učešće žena

Tokom ove sednice identifikovani su ključni faktori koji i omogućuju i onemogućuju učešće žena u politici. Na sednici su istražene teme poput pristupa žena - kandidatkinja resursima i medijima, i obim podrške koju žene dobijaju od političkih stranaka. Takođe je razmatran kulturalni otpor prema učešću žena, uključujući prisustvo rodne diskriminacije i stereotipa u javnim diskursima i medijima.

Moderator: Ambasador Jan Bratu, šef Misije OEBS-a na Kosovu

Govornici:

- *Gđa Ljuljeta Demoli*, izvršna direktorka, Kosovski centar za rodne studije (KCRS)
- *Gđa Ajete Kerćelji*, specijalistkinja za rodna pitanja, Demokratija za razvoj
- *Gđa Jeta Krasnići*, menadžer projekta, Demokratski institut Kosova

- *Gđa Jovana Radosavljević*, izvršna direktorka, Nova društvena inicijativa

U svom uvodnom izlaganju, **ambasador Jan Bratu** je istakao da analiza rezultata lokalnih i centralnih izbora iz 2017. godine i sastav vlade pokazuju da i dalje ima mnogo izazova za žene na Kosovu da delotvorno učestvuju u politici i donošenju odluka. Istakao je da su predstojeći izbori unutar političkih stranaka prilika da se ohrabri veća uključenost žena u vladajuće strukture političkih stranaka. Ambasador Bratu je takođe istakao da nijedno društvo ne može da napreduje ukoliko je jedan njegov deo isključen i pozvao muškarce političare da podrže žene, jer time otvaraju mogućnosti za sebe. Takođe je naglasio značaj rada sa mlađim dečacima da bi se promovisalo povećano razumevanje rodne ravnopravnosti u ranom uzrastu.

Slično tome, **gđa Ljuljeta Demoli** je istakla da na Kosovu i dalje postoji patrijarhalni mentalitet i da se ženama i devojkama šalje signal “drži se podalje od donošenja odluka”. To, navela je, obeshrabruje mlade devojke da grade karijeru u politici. Naglasila je da je potrebno da mediji i političke stranke imaju veću ulogu u uticanju na promene. **Gđa Ajete Kerćelji** je istakla da uprkos sveobuhvatnom zakonskom okviru, patrijarhalni mentalitet i dalje ostaje jedna od glavnih prepreka za političko učešće žena na Kosovu. Govorila je o “preovlađujućoj kulturi muške dominacije” koja ne dozvoljava uvek političkim strankama da budu otvorene i da ohrabruju žene kandidatkinje.

Gđa Jeta Krasnići je navela da problem leži u nedostatku političke volje da se osnaži učešće žena u svim strukturama političkih stranaka. Po njenim rečima, lideri političkih stranaka ne gledaju na žene kao na “bitan faktor” već samo kao na “kvotu” i bez političke volje da se promeni takav mentalitet, kako ona ističe, realnost se neće promeniti.

Gđa Jovana Radosavljević je navela da su žene koje ulaze u politiku izložene stereotipima i da se njihov rad pažljivo prati bez obzira iz koje zajednice dolaze. Po njenim rečima, opšte uverenje je da su žene “previše meke” da se bave politikom i da je njihovo mesto u “kuhinji ili u perionici”. Dodala je i da drugu prepreku za žene predstavlja činjenica da su sklone da ne veruju drugim ženama i da ih ne podržavaju. U pogledu zajednice kosovskih Srba, navela je da ženama koje su političke kandidatkinje često nedostaje infrastruktura da bi sprovele efikasne političke kampanje.

Slično tome, **gđa Pranvera Lipovica** je istakla da je potrebno da političke stranke prevaziđu okvire prostog ispunjenja kvote od 30 procenata i da više ulažu u osnaživanje žena unutar stranačkih struktura. Takođe je ukazala na pitanje patrijarhalnog mentaliteta i tendenciju medija da daleko pažljivije analiziraju žene koje se bave politikom nego muškarce, kao faktore koji doprinose niskom učešću žena u politici.

Panelisti su bili saglasni da su glavne strukturalne barijere za političko učešće žena: 1) postojanje duboko ukorenjenih patrijarhalnih vrednosti i rodnih stereotipa o ulozi žene i njenog položaja u društvu; 2) nedostatak političke volje unutar političkih stranaka da se promovišu žene

kandidatkinje, pogotovo na liderskim pozicijama; 3) nedostatak pristupa resursima i medijima za žene tokom njihovih kampanji; i 4) prisutnost rodne diskriminacije i stereotipa unutar medija.

SESIJA 3

Preispitivanje rodni kvota: Da li i dalje služe svrsi ili su potrebne reforme?

Fokus ove sednice je bio na kvotama za zastupljenost žena u izbornim propisima Kosova. Sednica se je dotakla nepodudarnosti između Zakona o izborima koji iziskuje da najmanje 30% kandidata na listama kandidata svih političkih stranaka budu žene i Zakona o rodnoj ravnopravnosti koji obavezuje političke stranke da preduzmu mere kako bi ostvarile jednaku zastupljenost žena i muškaraca. Panelisti su takođe pomenuli pitanje zasluga i delotvornosti sistema kvota i ponudili preporuke za buduće reforme.

Moderator: G. Kristofer Kolman, zamenik specijalnog predstavnika generalnog sekretara (ZSPGS)

Govornici:

- *Gđa Edi Gusija*, Izvršna direktorka Agencije za rodnu ravnopravnost
- *Gđa Duda Balje*, predsedavajuća Skupštinskog odbora za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije
- *Gđa Valjdete Daka*, direktorka Centralne izborne komisije
- *G. Hiljmi Jašari*, ombudsman, Institucija ombudsmana

ZSPGS Kristofer Kolman je otvorio sednicu ističući da su rodne kvote direktno doprinele ženskom učešću na Kosovu i tvrdnjom da bi bez njih žene teško uspele da ostvare zastupljenost od 30%. Ipak, naveo je da i dalje postoje izazovi u pogledu kvota što je dobro dokumentovano na međunarodnom nivou. ZSPGS Kolman je takođe naveo da stranke previše često regrutuju žene samo da bi ostvarile kvotu kao zakonsku obavezu umesto da to zasnivaju na činjenici da je jednako učešće žena i muškaraca u donošenju odluka neophodan preduslov za bolje funkcionisanje demokratskog društva.

Gđa Edi Gusija je navela da su uprkos postojanju čvrstog zakonodavnog okvira na Kosovu potrebne dalje mere da bi se osiguralo jednako učešće žena u politici i donošenju odluka. Po njenim rečima, fokus bi trebao da bude na primeni 50 posto kvote u Skupštini i na reviziji svih zakona kako bi bili usklađeni sa Zakonom o rodnoj ravnopravnosti. **Gđa Duda Balje** je govorila o tome kako je prvi put izabrana zahvaljujući kvoti i da trenutno služi svoj treći mandat, što je rezultat njenog angažovanja u zajednici. Založila se je za kvotu od 50 procenata, ističući da bi politička scena u globalu i naročito Skupština imale koristi od većeg broja žena.

Gđa Valjdete Daka je navela da je uvođenje kvota omogućilo ženama da zauzmu mesta u Skupštini, što bi inače bilo nezamislivo. Istakla je da je neophodno izmeniti Zakon o izborima kako bi postalo obavezno da na svim listama kandidata bude zastupljeno 50 procenata žena. Takođe je naglasila potrebu za promenom mentaliteta, istakavši da je potrebno više interakcije sa muškarcima i dečacima o pitanjima te vrste. **G. Hiljmi Jašari** je istakao da je potrebno da se obezbedi sprovođenje Zakona o rodnoj ravnopravnosti. Naveo je da, premda institucije jesu odgovorne za sprovođenje kvote od 50 procenata, trenutno ne snose odgovornost ukoliko to ne ispune.

Panellisti su bili saglasni da je potrebno: 1) preduzeti izborne reforme, uraditi reviziju svih zakona, uraditi neophodne izmene i dopune kako bi se ispunili standardi predviđeni Zakonom o rodnoj ravnopravnosti; 2) povećati odgovornost vlasti u slučaju nesprovođenja Zakona o rodnoj ravnopravnosti; 3) obezbediti internu demokratizaciju političkih stranki imenovanjem žena na rukovodeće položaje i pružiti im veću podršku tokom njihovih kampanji, 4) ohrabriti političke stranke da preusmere svoj rad i uključe mlade žene i muškarce već u ranoj fazi, kako bi im omogućili da stiču sopstvena politička iskustva i da budu izloženi tome tokom dužeg vremenskog razdoblja, u cilju njihove bolje pripremljenosti za bavljenje politikom; i 5) održati upotrebu rodni kvota na Kosovu, međutim, uporedo omogućiti rešavanje širih društvenih i kulturalnih problema kako bi bile uklonjene strukturalne prepreke za političko učešće žena.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

U svom završnom izlaganju, SPGS Tanin je istakao tri preduslova koji ostaju ključni za unapređenje delotvornog političkog učešća žena na Kosovu: 1) borba protiv duboko ukorenjenih patrijarhalnih načela i omogućavanje da politička klima bude oslobođena negativnih rodno zasnovanih stereotipa i nasilja; 2) omogućavanje suštinske podrške od strane političkih stranaka i, naročito, rukovodstava stranaka za žene kandidatkinje; i 3) veća podrška izabranim ženama i jačanje njihovog glasa, kako bi se povećao njihov uticaj na procese donošenja odluka.

Na događaju je **ponovo potvrđeno** verovanje da je demokratizacija političkih stranaka ključ za povećanje političkog učešća žena i **istaknuta** potreba za većom političkom voljom kao bi se omogućilo da politička klima bude oslobođena rodne diskriminacije i predrasuda. Diskusije su **naglasile** i uspehe i izazove koji se odnose na učešće žena nakon opštih i lokalnih izbora 2017. godine na Kosovu, uz jednoglasan **zaključak** da se mora uraditi više kako bi se osnažilo delotvorno učešće žena u politici i donošenju odluka, naročito na visokim položajima i u rukovodstvima unutar političkih stranaka i vlade. Učesnici su bili **saglasni** da su i pored toga što postoji jak zakonski okvir da se podrži političko učešće žena potrebne snažnije mere kako bi se uskladile rodne kvote propisane izbornim zakonima sa Zakonom o rodnoj ravnopravnosti.

Svi su bili saglasni da je potrebno da dođe do promene i da je angažovanje sa muškarcima i dečacima neophodan preduslov kako bi se prevazišla patrijarhalna načela i rodni stereotipi o učešću žena i ostvarila pomenuta promena.

KLJUČNE PREPORUKE

Zakonodavstvo i politika:

- ➔ Skupština Kosova bi trebalo da: a) uskladi sve zakone sa standardima rodne ravnopravnosti koji su propisani Zakonom o rodnoj ravnopravnosti, uključujući određivanje kvote od 50 procenata u Zakonima o opštim i lokalnim izborima, i b) da se vlasti smatraju odgovornim u slučaju nesprovođenja Zakona o rodnoj ravnopravnosti kroz primenu sankcija i kazni;
- ➔ Vlada treba da uradi procenu i da tamo gde postoji potreba reformiše izborni sistem, kako bi bilo omogućeno veće učešće žena;
- ➔ Vladine insitucije i agencije bi trebalo da odrede specifične ciljeve i da sprovedu mere kako bi bio povećan broj žena na rukovodećim mestima i mestima na kojima se donose odluke;
- ➔ Žene koje učestvuju u donošenju odluka bi trebalo da budu proaktivnije na promovisanju agende rodne ravnopravnosti i da omoguće da rodni mejnstriming bude deo svih institucionalnih strategija i radnih planova;

- ➔ Iako je bitno da se nastavi sa analiziranjem i izveštavanjem o rodnim statistikama, od ključnog je značaja da se razume složenost izazova koji utiču na ove brojke i da se preuzmu konkretne mere u cilju njihovog rešavanja. Kvote ne bi trebalo da se smatraju pukom obavezom, već načinom da se omogući demokratičnije donošenje odluka.

Društvene norme i ponašanje:

- ➔ Počev od porodice, postoji potreba da se radi na pitanju patrijarhalnog mentaliteta i suprotstavljanju društvenim percepcijama o učešću žena u politici i donošenju odluka;
- ➔ Potrebno je da društvo uvidi i prihvati da je podela poslova i porodičnih obaveza između žena i muškaraca ključna za uključivanje žena u politiku;
- ➔ Obrazovne institucije bi trebalo da rade na izradi nastavnog plana i programa za građansko obrazovanje koji zagovara i promoviše rodnu ravnopravnost kod dečaka i devojčica u ranoj fazi, kako bi se obezbedilo da buduće generacije budu otvorenije za ravnopravno učešće žena;
- ➔ Mediji bi trebalo da omoguće ravnopravnu i nepristrasnu medijsku pokrivenost ženama kandidatkinjama pre i nakon izbora, kao i da povećaju napore kako bi omogućili rodno osetljivo izveštavanje;
- ➔ Mediji bi trebalo da uvrste pitanja koja se odnose na rodnu ravnopravnost u izborne debate i da urade više kako bi pitanje rodne ravnopravnosti bilo obuhvaćeno njihovim izveštavanjem o izborima;
- ➔ Organizacije civilnog društva bi kroz projekte trebalo da obezbede programe obuke kojim se povećava sposobnost žena da učestvuju i utiču na procese kreiranja politike.

Politička volja i rukovodstvo:

- ➔ Političke stranke bi trebalo da preispitaju interne postupke i strukturu svojih stranaka kako bi prepoznale i naknadno radile na rešavanju svih elemenata koji onemogućuju učešće žena;
- ➔ Političke stranke bi trebalo da obezbede da rodna pitanja i prioriteti budu uvršteni u njihove političke agende;
- ➔ Lideri političkih stranaka bi trebali da obezbede konstantno angažovanje i podršku za žene kandidatkinje, uključujući jednake resurse i pristup medijima. O pitanju rodne ravnopravnosti ne bi trebalo da se diskutuje unutar zatvorenih ženskih grupa već bi to pitanje trebalo da bude prioritetna tema na dnevnom redu sastanaka i postupaka političkih stranaka;
- ➔ Političke stranke bi trebalo da rade na inicijativama koje će omogućiti puno učešće žena u svim strukturama stranaka koje su zadužene za kreiranje politike i postupke imenovanja kandidata na izborima;
- ➔ Potrebno je da političke stranke rade više na menjanju patrijarhalnog mentaliteta, unapređenju njihove interne demokratije, da budu inkluzivnije i manje diskriminatorne.